Νοσταλγία της ευγένειας (Κώστας Βραχνός, συγγραφέας-ποιητής, διδάκτωρ φιλοσοφίας)

Categories : ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Date : 2 Μαΐου, 2011

Πώς τόσο αιφνιδίως χάθηκε η ευγένεια τριγύρω και αναμεταξύ μας; Μα, πού πήγε η αιδημοσύνη; Την τρομερή αλλαγή πιστοποιούμε ακόμα κι εμείς οι για την ώρα κάπως νεότεροι, εμείς που δεν γνωρίσαμε παρά μόνον ορισμένες ύστατες εκδηλώσεις της: την τήρηση κάποιων προσχημάτων, το παλιό καλό τακτ, την ακρίβεια στα ραντεβού, τον πληθυντικό αριθμό, την αυτονόητη παραχώρηση θέσης, τις ώρες κοινής ησυχίας, έννοιες όπως κοσμιότητα και κομψότητα, τις μικρές επισημότητες και τα ανώδυνα εθιμικά πρωτόκολλα, την αναμονή και την πρόποση στο τραπέζι, τις φιλόφρονες συστάσεις, το κράτημα της θύρας τη σεμνολογία και τη χαμηλοφωνία, την υπομονή στον διάλογο και παντού, την τάξη στη σχολική αίθουσα, την ευπρέπεια στους δημόσιους χώρους, τη μειλίχια οδήγηση, την ιπποσύνη προς τις γυναίκες -και όχι μόνο—, την χείρα βοηθείας, τον εξυπηρετικό μπάρμαν, το «από καλή οικογένεια», το «με συγχωρείτε», το «ευχαριστώ», το «παρακαλώ» και το «με τις υγείες σας», το καλωσόρισμα και την κατευόδωση, το «χαίρετε» στο ασανσέρ, το αγουροξυπνημένο χαμόγελο, την ερυθρίαση, την αμηχανία, τον ξερόβηχα.

Κανείς δεν διανοείται να ισχυριστεί ότι «παλιά» οι άνθρωποι ή οι Έλληνες ήταν «καλοί» και ότι σήμερα «χάλασαν». Το ότι, όμως, ο μακαρισμός του παρελθόντος αποτελεί αναμφίλεκτη ιστορικο-εθνολογική σταθερά ή το ότι η ποιότητα ζωής, η ομορφιά, η χαρά, η τιμή, το νόημα είναι έννοιες μη μετρήσιμες δεν σχετικοποιεί ούτε υποβαθμίζει κατ' ανάγκην μια διαπίστωση που κάνει λόγο για εμφανή ποιοτική φθίση ενός είδους ή γένους. Ο Unamuno, «προοδευτικός της παράδοσης», παρατηρεί το 1910: «*Πάντοτε υπήρχε όχλος, δεν χωράει αμφιβολία. Όμως, μου φαίνεται ότι ο όχλος άλλων καιρών ήταν πιο σεβαστικός απ' τον σημερινό, ότι ήξερε να αγνοεί και να σέβεται εκείνους που ήξεραν περισσότερα απ' αυτόν*». **Εξέλιξη δεν θα πει βελτίωση. [Ούτε στάση θα πει συντήρηση]**. Σε κάθε στερεότυπη ελεεινολόγηση σοβεί η πεποίθηση μιας αχρείαστης μεταλλαγής, ενός επιπόλαιου αφανισμού, μιας αυτοκτονικής πτώχευσης. Ο εφησυχασμός, λοιπόν, στην αλήθεια ότι αρχαιόθεν οι πρεσβύτεροι ελεεινολογούν τους νεότερους παραβλέπει την ισότιμη αλήθεια ότι ορισμένες άξιες δεν διαρκούν αιωνίως και ότι με την ελάχιστη φροντίδα μπορούμε ν' αποτρέψουμε τη μη αναστρέψιμη στρέβλωση ή τον οριστικό χαμό ενός πράγματος, του οποίου τη ζωτική ανάγκη επίκειται να νοσταλγήσουμε σφόδρα αμέσως ή αργότερα, πάντως υπερβολικά αργά. Κάναμε π.χ. τα περιβόλια μας πολυκατοικίες και σήμερα στενάζουμε που δεν υπάρχει πράσινο.

Φαίνεται οι κακουχίες γαλουχούσαν τα άτομα και τις κοινωνίες σ' ένα είδος ολιγάρκειας, επισφάλειας κι ευαλωτότητας που τρόπον τινά εξομοίωνε ως έναν βαθμό τις τύχες κι εκδημοκράτιζε ως άλλον βαθμό τις προσδοκίες, έτσι που να μην αποσυνδέεται, και μάλιστα σχεδόν εντελώς, όπως στη σημερινή εποχή, η υπαρξιακή μας διάσταση από την κοινωνική, ο αυτοσεβασμός από τον αλληλοσεβασμό, η μέριμνα για το εγώ από το ενδιαφέρον για τους άλλους.

Κι επειδή ο όρος «ευγένεια» παραπέμπει πρωτίστως στην κληρονομική αβρότητα μιας εξίσου κληρονομικής αριστοκρατίας, η οποία δεν στερείται τόσα ώστε να μην προλαβαίνει ν' ανατραφεί επισταμένως: Μολονότι η μόρφωση αποτελούσε στην ιστορία πολυτελές κεκτημένο ή ακόμα και ιδεώδες των ολίγων, η αφελής έγνοια και η συλλογική απαίτηση για μια «καθωσπρέπει» παρουσία αρκούσαν συχνά για ν' αντισταθμίσουν την ανυπαρξία ή στέρησή της. **Πλέον, στις μέρες μας της υποχρεωτικής πια εκπαίδευσης και του αμελητέου αναλφαβητισμού, τα ταπεινά κοινωνικά στρώματα έχουν απολέσει σχεδόν εξ ολοκλήρου το φιλότιμο που ενέπνεαν άλλοτε η λιτότητα και ο κίνδυνος, μιμούμενα την υλοφροσύνη των ταξικών τους εχθρών (και κρυπτο-προτύπων), υπερακοντίζοντάς τους σε ζήλο και απερισκεψία.** Το ίδιο συνέβη και στη χώρα μας, το ταπεινό κοινωνικό στρώμα της Ευρώπης: **ένας πάλαι ποτέ υπερήφανος λαός, μαζί με τα άλλα, έχασε με τον καιρό και οικειοθελώς την υπερηφάνεια, την ευγένεια, την αξιοπρέπειά του**. Ίσως αμετακλήτως. Το βλέπουμε σε όλα τα επίπεδα: στους ανήθικους και ανερυθρίαστους πολιτικούς στους εγωκεντρικούς και άξεστους πολίτες.

Η αγένεια προδίδει, εκτός από κρετινισμό κι έλλειψη αυτοεκτίμησης, **νοσούσα ανθρωπολογική και πολιτική στάση**. Από τη μία, **ο ανάγωγος άνθρωπος δεν αντιλαμβάνεται πόσο η έμπρακτη προσκόλληση στον εαυτόν του τον απομονώνει, υπονομεύοντας σε βάθος χρόνου όλα όσα ο ίδιος επιδιώκει**, αφού δεν μπορεί να υπάρξει αληθινή ηδονή εκεί που απουσιάζει η στοιχειώδης κοινωνική αποδοχή και μετοχή. Από την άλλη, λησμονεί, πάνω απ' όλα, ότι η αναγνώριση της ισότητας συνιστά προϋπόθεση και της εύρυθμης και της εύμορφης διαβίωσης ότι, σε τελική ανάλυση, θερίζουμε ό,τι σπέρνουμε και ότι, **με την ανοχή και τη συμβολή μας στην αναίδεια, καθιστούμε τον βίο και τον χώρο μας όλο και πιο αφιλόξενο για εμάς και τους δικούς μας. Δημιουργούμε και εγκαθιδρύουμε, κοντολογίς, ένα περιβάλλον χωρίς ανθρωπιά, σέβας, ηθική και, εν τέλει, αξιοπρέπεια** («*στην ηθική δεν υπάρχει τίποτε άλλο έκτος από το αίσθημα της αξιοπρέπειας*» - Alain), ένα περιβάλλον μέσο- και μακροπρόθεσμα αβιώσιμο. **Η αδιαφορία μας για τον άλλο ως πρόσωπο, αν ιδωθεί σε μαζική κλίμακα, δεν είναι παρά η εχθρική αδιαφορία των άλλων προς το πρόσωπό μας, αφού για τους άλλους εμείς είμαστε οι άλλοι**.

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι ο σημερινός μέσος Έλληνας είναι αγενής. Την

ίδια στιγμή, **πολλά δεινά που ολοένα και δριμύτερα καταλογίζουμε στους άλλους έχουν τη ρίζα τους όχι μόνον στην ευγένεια που τόσο απότομα εξέλιπε αλλά και στην έλλειψη νοσταλγίας της**. Η αλγεινή ανάμνηση μιας αξίας, όταν αυτή δεν έχει τελεσίδικα παρέλθει, ενδέχεται με μαγικό αλλά και ευφυή τρόπο να την αναβιώσει. Έτσι, η πάση θυσία διατήρηση, εμφύσηση, επίκληση, διάδοση ή επαναφορά των καλών τρόπων στα μικρά παιδιά, στις νέες γενιές, **δεν είναι ύποπτος αναχρονισμός, αλλά ευφυής ηθική επένδυση κοσμοϊστορικής σημασίας για τον χαρακτήρα της προσεχούς ζωής**. Οφείλουμε να έχουμε μονίμως κατά νου ότι στις οικογένειες και τις κοινωνίες μας δεν γεννιούνται απλώς νέοι άνθρωποι, αλλά σ' αυτές **πλάθονται** νέοι τύποι ανθρωπου. Κι επειδή, από μία άποψη, πάντοτε στο βάθος παραμένουμε μικρά παιδιά, ικανά να μην κατανοούμε το καλό μας, επείγει για τους μεγαλύτερους, όπου και αν βρίσκονται, η με κάθε μέσο και τρόπο διεκδίκηση της ευγένειας, εδώ που καταντήσαμε, **έστω και αρχικά τυπικής ή υποκριτικής**, σαν εκείνη των νεοαστών που κεραύνωνε ο L. Bloy. Είναι πολύ προτιμότερη. Η μέσω συστάσεων, ήτοι προσβλητικών υπενθυμίσεων του αυτονόητου, όπως αυτή να στεκόμαστε δεξιά στις κυλιόμενες κλίμακες του Μετρό για να μπορούν να διέρχονται οι συνάνθρωποί μας. **Και όλα αυτά, μπας και (ξανα)γίνουμε στοιχειωδώς «*τρυφεροί ο ένας με τον άλλον, καθώς οι θλίψεις μας είναι ίδιες*»** (J. Swift).

(Πηγή: «Νέα Ευθύνη», τ. 4, Μάρτ. – Απρ. 2011)